

Gönderim Tarihi: 21.12.2016 Kabul Tarihi: 13.03.2017

SAFİYE EROL ROMANLARINDA KADIN OLGUSU

Mustafa AYYILDIZ*

Rahime BAYTOK**

THE PHENOMENON OF WOMAN IN SAFİYE EROL'S NOVELS

Öz

Çalışmamızda, Almanya'da yazım sürecine başlayan ve ilerleyen süreçte roman ağırlıklı eser veren Safiye Erol'da "kadın" kavramı ele alınmıştır. Bu bağlamda yazarın sanat hayatına değinildikten sonra eserlerindeki kadınların yeri edebi ve toplumsal açıdan incelenmiştir. Erol'un kadınlarının ayırıcı yönlerini görebilmek için toplumdaki kadın algısının süreç içerisindeki değişimi de ayrıca ele alınmıştır. Özellikle de kadın-erkek ilişkilerine ve bu ilişkilerden sonra kadın karakterlerin toplumsal hayat içerisindeki konumlanışına değinilerek ayrıntılı analizler yapılmıştır. Analizlerin odak noktasında ise Erol'un eserlerindeki aşk, utanç, kıskançlık, özlem, sevgi gibi duyguların oluşmasında etkili olan yaşantıların toplum ve aile izleğinde çözümlenmesi bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle Tanzimat öncesinden Cumhuriyete uzanan "kadın" figürünün Safiye Erol eserleri merkezinde gözlemlenmesi hedeflenmiştir. Bireysel bağlamda kişilik ve anlayış çatışması da yaşayan karakterlerin bulunduğu Erol kadınlarını incelediğimiz bu çalışmamız neticesinde bütünsel çıkarımlar sonuç kısmına bırakılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Safiye Erol, Roman, Hikâye, Kadın, Toplum.

Abstract

In this study, concept of "woman" in writings of Safiye Erol who started to write in Germany and later on wrote novels was analyzed. After her life relevant to art was mentioned, positions of women in her works were socially and literally viewed. Changing perception of woman in society within the process was also investigated to find out Erol's female characters' distinctive features. Especially man-woman relationships and after that positioning of female characters in society were elaborately analyzed. In the path of family and society analyses of experiences which have influence to occur emotions such as love, shame, envy, missing and compassion are at the center of analyses. In other words, it is targeted that female figure from before the Tanzimat to the Republic is searched at the core of Safiye Erol's workings. In this research which also studied Erol's female

---

*Sorumlu Yazar, Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, e-posta: mustafaayyildiz29@hotmail.com.

**Gümüşhane Ünivervitesi, Edebiyat Fakültesi Lisans Öğrencisi, rahimeb@gmail.com.

characters that individually live personality and perception clash, total inferences are in conclusion.

Keywords: Safiye Erol, Novel, Story, Woman, Society.

1. Giriş

Tanzimat Dönemi'yle beraber edebiyatımıza birçok yeni tür ve konu girmiştir. Bu yeni türler beraberlerinde kendilerine özgü konularla edebiyatımızda varlığını sürdürmektedir. Tanzimat'la beraber edebiyatımıza giren türlerden biri de romandır. Batıdan gerek tercümelemlerle gerekse taklitlerle edebiyatımızda yavaş yavaş yer almaya başlayan roman, hiç şüphesiz yazarlarımızca muhteva bakımından da çoğunlukla aynı yerden beslenmiştir. Artık romanlarda işlenmeye başlanan önemli olgulardan biri de “kadın” olgusudur.

Safiye Erol'un incelemeye aldığımız eserlerinde kadınlar ön plandadır. Bu eserlerde genellikle kadın kahramanların yaşamış olduğu mutsuz aşkları görürüz. Bu da aslında Safiye Erol'un özel hayatıyla ilgilidir. Safiye Erol'un Hintli biriyle yaşamış olduğu ilişkisi olumsuz sonuçlanmıştır. Bundan dolayı şunu diyebiliriz, Safiye Erol'un romanlarında kendi hayatıyla ilgili izler bulmak da mümkündür.

Yine incelemekte olduğumuz eserlerde Erol, kadın ve erkek farklılıklarını, kadının arka plana atılmasını işlemekle beraber kadınlar arasında da bir sınıflandırmaya gitmiştir. Bu eserlerde genellikle acı çeken taraf hep kadınlardır. Acı çeken kadınlar ise genellikle eğitilmiş ve güzel kadınlardan seçilmiştir. Bunun sebebi ise donanımlı saydığımız bu kadınların aldatılması, terk edilmesi durumunda kendi başına ayakta duran ve yaşamını devam ettirebilecek olan güçlü kadınlar olmalarıdır. Bu kadınların eksik kalan yanı ise sadakattir. Donanımlı kadının karşısında ise çirkin ve eğitimsiz olan kadın bulunur. Donanımlı kadın kendi yaşantısında mutsuz iken donanımsız kadın hep mutludur, bir aileye ve yuvaya sahiptir. Donanımsız ya da güçsüz dediğimiz bu kadınlar, yaşamlarını devam ettirebilmesi için başkalarına muhtaçtır. Dolayısıyla güçlü kadın aldatılmaya, terk edilmeye müsait iken güçsüz kadın terk edilmeye müsait değildir.

Romanlarda işlenen sosyal hayata baktığımız zaman eğlence ortamları, fasıl toplantıları gibi yerler eserlerde ortak bir mekân oluşturur. Kadınlar bu ortamlar vasıtasıyla tanıştıkları erkeklerle aşk yaşarlar. Bu aşklarda acı çeken taraf hep kadın olmuştur fakat bu acı kadını olgunlaştırmış, güçlendirmiştir. Dolayısıyla acı, bu romanlarda kadını olgunlaştıran önemli bir olgudur. Erol'un romanlarındaki kadınların giyim kuşamları ise yaşanan devrin dönemini yansıtan, modaaya uygun Batılı bir tarzdadır. Bu

sosyal hayat içerisindeki kadınlar ise serbest, sabahlara kadar gezebilen, erkeklerle arkadaşlık yapabilen Batılı hayatı yaşayan kadınlardır.

2. Safiye Erol'un Romancılık Serüveni

Safiye Erol'un, daha çocuk denecek yaşlarda edebiyata karşı büyük bir ilgisi vardır. Hatta kendisiyle yapılan bir röportajda daha on yaşında iken ileride büyük bir romancı olacağını hissettiğini söyler.

Almanya'da eğitim görürken yazı yazmaya başlayan Safiye Erol, kompozisyon çalışmalarında hep birinci gelir. Günün birinde iyi bir yazar olacağını okuduğu okuldaki Alman bir profesör aklına düşürür. Hatta profesör ona, "Sen Türklerin 'Selma Lagerlöf'ü" olacaksın." der. Safiye Erol, fakültenin birinci sömestrindeyken ilk yazılarını bir Alman mecmuasında neşreder. Bu yazılar "Leyla ile Mecnun" ve "Büyücü Masalı" adlarını taşır. Fakat eğitimi ile meşgul olması gerektiğinden yazarlık faaliyetlerini bir kenara bırakır. Ancak İstanbul'a geldikten sonra "Safiye Sâmî" ve "Dilârâ" imzalarıyla ilk Türkçe yazılarını yayımlar, çeşitli tercüme yapar (Kandemir 1949: 15). Millî Mecmua'da yayınlanan ilk tercümesi Rabintadrath Tagore'den "Ay Kuş" şiiridir. Türkiye'de yayınlanan ilk telif yazısı da "Rabintadrath Tagore" başlığını taşır (Yardımlı 2003: 43). Knut Hamsun ve Selma Lagerlöf'den tercüme yapmış olan Erol, Alman romancısı Jakob Wasserman'ın tesirinde de kalır (Kandemir 1949: 70).

Safiye Erol'la 1949 yılında yapılan bir röportajda, onun edebî yönü ve eserleri hakkında kısa da olsa bazı bilgiler verilir. Röportajda Safiye Erol, Kadıköy'ün Romanı'ndan bahsederken, bu roman üzerinde üç dört yıl çalışmış olduğunu, romanın ilk 1935'de Vakit gazetesinde tefrika edildikten sonra kitap hâlinde çıktığını söyler. Bu romanını, o günlerin Kalamış'ını yansıtmış ve konusunu gerçek hayattan almış olmasından dolayı çok sevdiğini de belirtir (Yardımlı 2003).

Safiye Erol, ikinci romanı Ülker Fırtınasını yazdıktan sonra yayınlatabilmek için çok uğraşır. Eserin basımı için önce Yunus Nadi Bey'e gider. Yunus Nadi, eseri değerlendirmek için alır, fakat aradan iki üç sene geçmesine rağmen ses seda çıkmaz. Safiye Erol, Nadi Bey'e karşılaştığı bir gün eserini geri ister, Nadi Bey de ertesi gün haber göndererek eserin yayınlanacağını bildirir. Bunun üzerine Ülker Fırtınası, 1938'de Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilir (Yardımlı 2003).

Safiye Erol, Ciğerdelen'in kendisi için önemli bir yeri olduğunu ifade eder ve onu diğer romanlarından ayrı bir yere koyar. Bu önem, eserin yazılma sürecinde ortaya çıkar. Yazara göre bu eser, onun ciğerini delmiştir.

Özellikle eserin “Yedi Peçeli” adlı bölümü ile son bölümünü kaleme alırken iki defa baygınlık geçirir. Eser iki kapak arasına alındıktan sonra da hasta yatar. Safiye Erol, kendisi için olumsuz gibi görülen bu durumu olumlu bir yöne çeker ve bunu

Nietzsche'nin “Büyük eserler müelliflerinden intikam alır” sözüyle delillendirir. Bununla beraber önemli bir eser meydana getirdiğini belirtir. Bu röportajda Safiye Erol, yazarlık mesleğinin kendisini çok yorduğundan bahseder. Hatta bazen sınırlarının bozulup yemek yiyemediğini, yazı yazarken hiç kimseyle görüşmek istemediğini anlatır. Erol, yaşadığı dönemdeki Türk romanını çok zayıf bulduğunu, edebî anlamda eser verilmediğini de işaret eder. Abdülhak Şinâsî Hisar' ve Yakup Kadri'yi beğendiğini belirtir. Yazarın en çok ilgilendiği konular da felsefe, tarih, Tasavvuf Edebiyatı, Halk Edebiyatı, divanlar ve masallardır. Bunlar arasında da en çok Yunus Emre'yi sever (Yardım 2003).

3. Modern Kadın, Algı ve Değişim Süreci

Erkeğin kendine has hak ve vazifeleri olmakla beraber kadının da kendine ait yükümlülükleri vardır. Aile hukukunu şekillendiren ayetlerde, eşlerin birbirlerine karşı sorumluluklarının olduğu bildirilmiştir. Bu ayetlere göre ailede ve toplumda hak ve sorumluluklar eşit bir şekilde paylaştırılmıştır. Yani aile içerisinde erkek ve kadının en az hakları kadar vazifeleri de vardır. Kur'an-ı Kerim, erkeğin kadına, kadının da erkeğe eşit olmadığını ve bunların da hak ve vazifeleri arasında bir eşitlik söz konusu olmadığını “Erkek, kadın gibi değildir” şeklinde açıklamaktadır. Kadının ailede, erkeğin de toplumda görevlerinin olduğunu söyleyen İslam dini, bu yükümlülüğe zaman ve mekan bağlamında bazı kısıtlamalar getirir. Buna rağmen yine de belli başlı istisnalarla, karı koca görev değişiminde bulunabilir. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse erkek, ev işlerine bakarken, kadın, ailenin sorumluluğunu üstlenebilir. Fakat toplumdaki iş bölümünü tersine çevirmek, erkek çocuk baksın, kadın ise çalışsın gibi bir prensip getirmek, insanın yaratılışına aykırı olduğu için yürümez. Aksi taktirde kadının çalışması İslamiyet'e göre yasak değildir. Hz. Peygamberin, kadınların eğitim ve öğretimlerine en az erkeklerinki kadar önem verdiğini hadis kitaplarından görmekteyiz. Bu hadislere göre kadın, erkek gibi bir nevi Allah'ın yeryüzündeki bir vekilidir. Kadın da aynı şekilde Allah'ın emirlerine uymak zorundadır. Bundan dolayı kadın ve erkek hepsi Allah'ın kitabına bağlıdırlar. Ne kadınlar erkeklerin, ne de erkekler kadınların emri altındadırlar. Onun için İslam'da hukuk, hilafeti temsil vasfına dayanmaktadır. Kadın da erkek de hukuka, Allah tarafından konulmuş olan kurallara dayanarak hareket ederler. Kadın da erkek de birbirine muhtaçtır. Bundan dolayı yaşamlarında birbirlerini

desteklerler. İslam kadınla erkeğin çeşitli durumlarda aynı çeşitli durumlarda ise erkeğin farkına değinir.

Osmanlı Devleti sosyal hayatı, istenilen kadın tipinin, erkek tarafından şekillendirilmesinde önemli bir örnektir. Bu sosyal hayat, temelini, ataerkilliği pekiştiren bir inançtan yani İslami kaideler etkisinde kendini geliştiren Arap ve İran kültüründen almıştır. Kısacası kadına bakış, bu medeniyetlerle etkileşim doğrultusunda şekillenmiştir. Kadını erkeğe eşit gören, konar-göçer yaşam tarzını benimsemiş Türklerin eski inançlarından kaynaklanan bu anlayış artık yerine, kadını erkek karşısında ikinci plana atan ve bu görüşün kaynağını yaratıcısına dayandıran bir inanca bırakmıştır. Bunun en açık ispatı, Fatih Sultan Mehmet sonrasında “ocak” adı verilen, ailenin kadınlı ve erkekli bütün bireylerinin ortak yaşam alanı olarak sürdürülen hane anlayışının Osmanlı toplumunda son bulmuş olmasıdır (Altındal 2003: 103).

Döneminde yaptığı ıslahatlarla bilinen III. Selim, kadınlarla ilgili de bazı fermanlar yayınladı. Bu fermanların içeriğine baktığımız zaman, çamaşırcı kadınların dükkân açmasına izin verilmemesi ve yine onların toplum içindeki kılık kıyafetleriyle ilgiliydi. Kadınların giydikleri feracelerin kapalı renk olması, dışarıda peçe ve çarşaf giymesinin zorunlu hale gelmesi, 3. Selim’in kadınlar için çıkardığı ferman(lar)ın içeriğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla kadın, dış ortamda da bir mekana tutsak edilmekteydi (Taşkıran 1973).

Tanzimat Fermanı’nın ilan edilmesiyle beraber “kadın” a bakış açısında bazı değişimler gerçekleşti. Özellikle bu dönemde kadınların sosyalleşmesi konusunda bir hoşgörü ortamı gelişti. III. Selim Dönemi’nde kadınların giyim ve kuşamlarına çeşitli sınırlandırılmalar getirilirken, Tanzimat Dönemi’nde kısmi bir serbestlik getirildi. İslamiyet’in Hanefi mezhebine göre biçimlendirilen kadın, Osmanlı’nın batılılaşmasıyla oluşturulan hukuk çerçevesinde

tanımlanmaya başlandı. Buna rağmen batılılaşma sürecindeki Osmanlı, özellikle kadın haklarını da içeren Mecelle’yi oluştururken kaynak olarak, kendisine örnek aldığı Fransa yasalarına göre mi yoksa İslami kaidelere mi göre hazırlayacağı konusunda bir ikileme düştü. II. Meşrutiyet Dönemi’nde kadınlara yeni haklar tanınmasına karşın 1911 tarihinde özellikle zina konusu üzerinde yapılan düzenlemelerle erkeklere verilmiş olan ayrıcalık devam etmekteydi. 1915 yılında Şeyhülislam’ın, kocanın aile içindeki gerekli sorumluluklarını yerine getirmemesi, örneğin evi terk etmesi, çocuklarına bakmaması gibi durumlarda kadına boşanma yetkisi verilmesi yönünde fetva alınması ile padişah iki ferman yayınladı.

Cumhuriyetin ilanıyla beraber kadınların toplum içerisindeki statülerinde ciddi anlamda değişimler gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarıyla kadınlar, erkeklerle eşit düzeyde eğitim görmeye başlamış, her meslekte temsil edilmelerinin gereği anlaşılmış ve bu yönde kadınlarla ilgili yeni reformlar oluşturulmuştur. Kız öğrencilerin yükseköğretim kurumlarında öğrenim görmesi, kadınların sosyal hayatta mesleklerini icra edebilmesi, yine kılık-kıyafetle ilgili yasaların çıkarılması kadınlara verilen haklarla ilgilidir. Uluslaşma süreci kendine özgü “kadınlık” ve “erkeklik” kavramlarını içermektedir. Bu dönemde, milletlerin biyolojik ve kültürel oluşumunda kadının önemi anlaşılmış ve bu doğrultuda onlara birçok yeni haklar verilmiştir.

Türk modernleşme hareketinin üzerinde durduğu bir diğer konu ise kadının toplumdaki yeridir. Cumhuriyet, kadına bir takım görevler yükler. Bu görevler; bilimsel, sosyal ve ekonomik alanda erkeğin yardımcısı, ortağı ve arkadaşı olması yanı sıra kadına yüklediği en önemli vazife ise “annelik”tir. Çünkü Cumhuriyetin, yeni, çağdaş bir anlayışla yetişmiş nesillere ihtiyacı vardır. Bundan dolayı kadınlar toplum içerisinde iyi bir eğitim almalıydılar ki bu birikimleri çocuklarına aktarabilsinler.

Cumhuriyet rejiminin önemli yaklaşımlarından biri olan eşitlik ilkesinin toplumda devamını baba ve kızları sağlar. Ancak baba desteğiyle beraber sosyal hayata katılan, kendilerine verilen medeniyet vazifesini üstlenebilen ideal cumhuriyet kadını yetişebilir. Yani baba ve eş desteği kadının toplumsal alana çıkışını belirlemiştir. Türkiye’de kadınların eğitim süreçlerine tarihsel bir açıdan bakacak olursak, kızlar, Tanzimat’tan önce sadece sıbyan okullarından eğitim almakla beraber aynı zamanda dini eğitim de alabiliyorlardı. Tanzimat Fermanı’nın ilanıyla beraber kızlara eğitim alanında da yeni haklar veriliyordu. 1843’te kızlar ilk defa tıbbiyede ebelik eğitimi almaya başladı. Kadının eğitimi açısından bakıldığında Türk devrimini, Osmanlıdan, daha doğrusu Tanzimat Fermanı’ndan ayıran en önemli fark, yapılan yeniliklerin hiçbir cinsiyet ayırt etmeksizin tüm kesimlere uygulanmış olmasıdır. Bunun için de fikri yayılışlara kaynaklık eden karışık sınıflar oluşturulmuş ve burada görev yapan ilkokul öğretmenleri ile bu yenilikler yayılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, benimsediği “ulus-toplum” anlayışı ile kadını, hiçbir şekilde iyi ya da kötü diye ayırt etmeden sosyal hayatta yerini almasını amaçlamıştır. Böylece kadına toplumdaki yeriyle “ulus-toplum” sürecinde erkeklerle beraber eşit derecede sorumluluk verilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi’nde kız çocuklarının temel eğitimlerini daha sistemli ve medeni araç gereçlerle alabilmeleri için kız enstitüleri kuruldu. Bu sayede kızlar, kendilerine özgü bir eğitim anlayışıyla iyi bir yaşam sürecektir.

bunun yanında meslek edinerek “modern, bilgili ev hanımı” olarak yetiştirilmesi sağlanacaktı. Bu kurumlarda kızlar, biçki, dikiş-nakış, çocuk bakımı gibi temel eğitimlerini alıyorlardı. Daha sonra yüksek bölümlerden mezun olan kızlar MEB’e bağlı enstitülerin idari bölümlerinde eğitimlik görevi elde edebiliyorlardı. Kız enstitülerine benzer bir diğer uygulama da köy enstitüleriyle sürdürülüyordu. Köy enstitülerinde de kızlar cinsiyetlerine düşen role göre eğitim almaktaydı. Eğitimdeki bu cinsiyet ayrımının temel hedefi kadının topluma kazandırılması yönündeydi. Özetle “ulus-kadını” bu cinsiyet ayrımı gözetilerek şekillendirilmekte ve sosyal hayata dâhil edilmekteydi (Tuna 2009: 1).

4. Safiye Erol Romanlarında Sosyal Hayat ve Kadın Olgusu

Safiye Erol’un romanlarında öncelikle kadın aşk olgusuyla yer alır. Platonik aşklar, karşılıklı bulamamış aşklar, yasak ilişkiler, kavuşamayanlar vb. şekillerde karşımıza çıkan aşkın hemen her halini görmek mümkündür. Bu umutsuz aşkların kaynağı Safiye Erol’un özel yaşamı olabilir çünkü kendisi de Hintli bir gence âşık olur, fakat her ikisi de kendi memleketlerine dönme özlemlerinde olduklarından birbirlerinden vazgeçmek zorunda kalırlar. Bu yüzden Safiye Erol’un romanlarındaki aşklar mutsuz, ümitsiz ve genelde de imkânsız aşklardır. Safiye Erol hüznünlü aşk hikâyesi yüzünden romanlarının mutsuz ve kavuşamayan âşıklerle bittiğini ifade ederken yazdığı *Ciğerdelen* romanıyla iç hesaplaşmasının bittiğini bu yüzden de mutlu sonla biten tek romanı olduğunu dile getirmiştir. Erol aşkı tasavvufî bir bakış açısıyla da değerlendirmiş ona göre yalnız ilahi aşka ulaşmak değil, beşeri aşkı ruhta hissedebilmek bile bir ayrıcalıktır. Safiye Erol “aşk doğum ve ölüm gibi bir alemde diğer aleme geçiş mahiyeti bilinmez bir metamorfoz, yaratıcı kuvvetin bizce meçhul bir gaye uğruna giriştiği meçhul bir tasavvurdur. Aşk, bakir ve ergin ruhların, beneksiz kristal gibi billurlaşmış vücutların imtiyazıdır ” diyerek aşkı tasnif etmiş ve romanlarında aşkın ne denli önemli olduğunu göstermeye çalışmıştır (Erol 2002: 426).

Safiye Erol kadınların aşk konusunda erkeklerden farklı olduğunu ve onlardan farklı düşündüklerini ifade etmiştir. Erol’un romanlarında aşkı için ölecek kadın tipi yoktur çeşitli fedakârlıktan sonra onları azat ediş ve hayata yeniden başlama vardır. Erol’da kadın aşkı hayatın sırrını çözmekte bir ilham kaynağı olarak kullanırlar. Kadınlar için aşk bir olgunluk aracıdır. Genel anlamda bu çizgide ilerleyen romanların karakter merkezli incelemesine bakalım:

Yazar, romanlarında kadın erkek ilişkileri ve evlilik temasını ele alırken evliliği, aşktan bağımsız sosyal bir kurum olarak görmüş. Kadıköyü’nün

romanında Kadıköy’de yaşayan yedi gencin aşk ve arkadaşlıkları ekseninde Kadıköyü’nün sosyal yaşamından kesitlere yer verir. Roman Necdet’in Bedriye’ye âşık oluşuyla başlar. Yazar Necdet’in Bedriye’ye olan aşkının değişimlerini aşama aşama bize gösterir. Bedriye dul bir kadındır, âşık olana kadar evliliği düşünmez. Her gün arkadaşlarıyla gezer, sohbet eder ta ki Burhan’la tanışmaya kadar bu durum devam eder. Ona âşık olur ve evlenirler, tabi ki bu evlilik onların en azından Bedriye’nin istediği gibi gitmez. Burhan onunla evlendikten sonra Bedriye’nin evine taşınmış fakat sadece kendi benliğini götürmüştür. Bedriye’nin evine hiçbir eşyasını götürmez, orada adeta bir misafir gibi yaşar. Sanki orası bir oteldir. Bedriye’yle evli değil de gizli bir aşk yaşıyormuşçasına davranır, kısaca evlilik kurumunu hiç önemsemeyiz. Romanda Mafalda adında evli bir kadın vardır. Bu kadın kocası evde yokken Necdet’i evine alacak kadar evlilik bağına önemsemeyen biridir. Bedriye’nin ilk kocasının onunla evlenme nedeni de evlilik değil, kendi yanına yakışan bir kadın var etmektir. Bu yüzden de Bedriye’ye eğitim açısından her şeyi kazandırmak ister. Mükerrerem’in Nesrin’e layık bulunmasının nedeni de Mükerrerem’in ekonomik durumunun iyi olmasıdır.

Ülker fırtınasında ise daha çok evlilik dışı aşklar göze çarpar. İlk evlilik dışı ilişki Numan Bey ve iş ortağının karısı olan Camille arasındaki ilişkidir. Numan Bey, Camille ile vakit geçirip eğlendikten sonra onun kocasıyla iş konuşmak üzere buluşacak kadar kayıtsızdır. Bir diğer ilişki başkarakter olan Nuran ve Sermet arasındaki ilişkidir. Sermet’in evli olduğunu bilmeden onunla ilişki yaşar. Fakat onun evli olduğunu öğrenmesiyle de bu ilişkiyi bitirmez. Bu da Nuran’ın evlilik kurumunu pek önemsemediğini açıkça gösterir.

Çiğerdelen romanının başkarakteri Canzi de Turhan’la tanıştığında Haşmet’le evli biridir. Turhan, Haşmet’le yakın arkadaşır bu ikisinin boşanmak üzere olduğunu anlayınca Haşmet’e nedenini sorar. Aldığı cevaplar karşısında şaşkına döner ve Haşmet’e madem bu kadar kusurlu biri peki neden evlendin diye sorar. Haşmet, evlenme nedeni olarak Canzi’nin güzelliğini öne sürer. Haşmet’in Canzi’ye karşı hiçbir duygusal bağı yoktur. Onun düşündüğü tek şey, eğer bu güzel kadını elimde tutmanın tek yolu onunla evlenmekse evlenirim mantığıyla hareket etmesidir. Dineyi Papazı’nda da yine evli bir adam ve bekar, bilgili, güzel ve genç bir kızın yasak aşkı anlatılmıştır. Üstelik bu yasak ilişki evli bir adamla yaşanan bir ilişkidir. Ayhan Bey orta yaşını biraz geçmiş zengin ve evli bir adamdır. Ayhan’la gizli aşk yaşayan Gülbün onun evli oluşunu pek önemsemeyiz. Gülbün, arada sevgi ve aşk varsa geri kalan şeylerin bir önemi yoktur mantığıyla hareket eden bir karakterdir. Romanın sonunda da âşık olduğu adamla değil de kendisine ilgisi olan Dr. Ercüment’le evlenir.

Kadın-erkek ilişkisinde dikkat çeken izlenimler sunan Kadıköyü'nün Romanı'nda Burhan, Bedriye'ye "kadınlara itaat eden ancak aptallardır" diyerek ona ikinci sınıf insan muamelesi yapar. Burhan için Bedriye bir eş, bir öz değil bir süstür. Bedriye gibi Mihriban Hanım gibi kadınlar sevdikleri erkekler tarafından terk edilen insanlarken Nebile gibi gösterişsiz, güzel bile sayılamayacak kadınlar asla terk edilmez çünkü erkekler inanırlar ki Bedriye gibi güçlü kadınlar başlarının çaresine bakabilir, ayağa kalkabilir ama Nebile gibi zayıf insanlar başlarının çaresine bakamazlar. Bu yüzden de onlar terk edilmezler. Bu durum günümüzde de eğitilmiş-eğitimsiz diye ikiye ayrılır. Eğitilmiş kadın kimseye muhtaç değildir. Özgürlüğü vardır ama eğitimsiz kadın erkeğe bağlı ve pasiftir. Kadın-erkek iletişimde Kadıköyü'nün Romanı'na benzer izlekler sunan diğer bir roman da Ülker Fırtınası'dır.

Acı çekerek hayatta olgunlaşan kadın tiplmesine uygun olan Ülker Fırtınası'nda da ana karakter kadındır yine bu romanda da kadınla erkeğin farkları dile getirilmiştir. Kadıköyü'nün romanında olduğu gibi kadın merkezli yapı görülmektedir. Ülker Fırtınası'nda Nuran karakteri de Bedriye gibi Avrupa'da müzik eğitimi almış biridir. Giyimiyle kuşamıyla, yaşam tarzıyla tam bir batı kadınının temsilidir. Romanda Nuran aşkı için her şeyi göze alan bir kadın olarak karşımıza çıkar. Bu romanda da kadın yine acı çeken taraftır ve bu acılar sonucu olgunluğa erip erkeği terk eden taraf da onlar olur. Avrupa-Batı doğrultusuna meyiletmede kadının rolüne örnek gösterilebilecek diğer bir roman da Ciğerdelen'dir.

Nuran-Bedriye-Canzi üçgeninde Batı'ya yönelme açısından kendini gösteren Canzi karakterinin bulunduğu Ciğerdelen romanı bahsettiğimiz ilk iki romanla bu anlamda benzer izler taşır. Boşanmak üzere olan bir kadının yaşam tarzındaki abartı batılılaşma onun boşanma nedeni olarak karşımıza çıkar. Canzi'nin giyimi, yabancı erkelerle sabahlara kadar süren sohbeti onlarla dans edecek kadar rahat olması onun kocası tarafından kabul gören bir durum olmamaktadır. Bu anlamda Canzi toplum yaşamına menfi bir konumda bulunur. Toplumda olumlu karşılanmayacak izlerin kadın merkezinde yaşandığı Dineyri Papazı, Safiye Erol'un son romanıdır.

Kadın merkezli romanlardan olan Dineyri Papazı'nda da yine eğitilmiş bir genç kız ve onun karşısında evli bir adam vardır. Yasak ilişki Erol'un romanlarında pek yadırganan ya da ayıplanan bir unsur değildir. Bu ilişkiden bile kadının kendince haklı nedenleri vardır. Aşkı uğruna her acıyı yaşayan yine kadındır. Bu aşktan sonra olgunlaşan da, sevdiği adamdan vazgeçen de yine kadındır. Kısaca Erol'un romanlarında kadın aşkla olgunlaşan bir varlıktır. Bu aşkın kiminle yaşandığı pek önemli

değildir. Evli ya da bekâr biri fark etmez, yeter ki amacı olgunlaşmak olan bir kadın figürü ortaya çıksın.

5. Safiye Erol'un Romanlarındaki Kadın Karakterlerinin Giyim Tarzı ve Eğlence

1930'lu yıllar değişimin yaşandığı yıllardır doğu kültürü yerini batı kültürüne bırakmaya başlamıştır. Kılık kıyafet kanununun yapıldığı yıllardır. Dolayısıyla romanlardaki kıyafet tercihlerinde aynı izlerin etkileri görülmektedir. Batıya dönük, şık ve moda kıyafetler karakterlerin tercih ettiği giyim tarzını yansıtır. Bu anlamda karakterlerin giyim tarzına bakacak olursak Safiye Erol romanlarında genel anlamda şöyle bir tabloyla karşılaşabiliriz:

Batıya dönük olan giyim tarzının yansıdığı eserlerden Kadıköyü'nün Romanı'nda Bedriye kısa saçlı –ki devrin modasıdır- kolsuz siyah bir manto omuzlarına attığı bir pelerin dirseklere kadar siyah eldiven siyah bir bere vs. giyimiyle saçıyla makyajıyla dikkat çeker. Bu giyim devrin değişen kıyafet kanuna ayak uyduran tam bir batılı kadınının tarzıdır. Devrin giyim tarzının yakından takip edildiği bir diğer roman olan Ülker Fırtınası'nda da dikkat çeken bir giyim tarzı vardır. Nuran'ın giyimi devrin giyim tarzını yansıtan bir tarzıdır. Nuran uzun kiraz renginde bir elbise giyinmiş yalıza davetli olarak gitmektedir. Vücudunu saran güzelliğini ortaya çıkartan modern ve şık elbiseler giyinmektedir.

Diğer romanlardaki karakterlere göre biraz daha sade ancak yine şık bir giyim tarzını karakter Ciğerdelen romanındaki Canzi'dir. Uzun ipekten siyah elbisesiyle o gece oradaki herkesin dikkatini çekecek güzellikteydi. Burada diğer eserlere göre farklı sayılabilecek nokta romandaki karakterlerin yaşam tarzlarıyla ve eğitim düzeyleriyle farklı olmalarıdır, denilebilir.

Kadıköyü'nün Romanı ve Ülker Fırtınası gibi giyside şıklığın ön plana çıktığı diğer bir eser Dineyi Papazı romanıdır. Dineyi Papazı'nda kadınların şık kıyafetleriyle dikkat çekerler. Dönemin modası şimdi de geçerli olan Paris'ten kıyafet getirtmektir. Gülbün giyimine dikkat eden genç bir kızdır üzerinde krepten bir elbise elinde altın pullar incilerle işlenmiş ipek bir yelpaze bulunmaktadır. Gülbün devrin modasını yakından takip eder yeni olan her tarz kıyafeti kendisine diktirir veya getirtirir. Bu durum özellikle Ayhan Bey'le tanışmasından sonra daha da artar. Gülbün Ayhan'ı etkilemek için her buluşmaya farklı bir kıyafetle gider. Bu elbiseler devrin son modası olan elbiselerdir hem modern hem de oldukça gösterişli kıyafetlerdir.

Diğer yandan dört romanın ortak teması da eğlencedir, genellikle kişiler aşk yaşayacağı kişilerle bu ortamlarda tanışmıştır. Örneğin; Necdet Bedriye'yle bir arkadaş toplantısında tanışır, Nuran Sermet'le bir fasıl gecesine onu dinlemek için gittiğinde tanışır, Gülbün Ayhan'la bir gün çıktığı gezide tanışır, Canzi'yle Turhan'da bir arkadaş toplantısında karşılaşır ve tanışır. Her romanda gazinolar, fasıl geceleri, davetler, müzikli ziyafetler vb. ortamlar bulunmaktadır. Bu ortamlar aşkların başladığı ortamlar olması sebebiyle önemli bir tem'dir.

6. Sonuç

Safiye Erol'un romanlarında kadınlar eğitilmiş kişilerden seçilse de kurnaz erkeklerin tuzaklarına düşecek kadar zayıf eğilimlidir. Erkeklerden gelen aşk ve acı Erol'un kadınlarına göre kadercilik dairesinde kabullenilecek ve teslim olunacak olgulardır. İslami ve toplumsal nazarda kaderciliğin insani tasarrufu da söz konusu olduğu için Safiye Erol romanlarındaki kadercilikle toplumsal ve İslami kadercilik zaman zaman ters düşmüştür. Zira Erol kadınlarının aksine toplumsal kabulde erkeğin kadına kader tarafından verildiği ve bu sebeple erkeğin kadın tarafından sahiplenilmesi gerektiği vardır. Eleştirilecek diğer bir husus ise gayri resmi ilişkilerin yoğunluğudur. Geçmişten günümüze bu tarz ilişkilerin hoş karşılanmadığı düşünülecek olursa 1930'lu yıllarda gayri resmi ilişkilerin Erol romanlarındaki yoğunluğu düşündürücüdür. Ayrıca dört romanında da Erol kadınlarının hataları yargılanmaz, aksine hatalar eser sürecinde desteklenir. Evli erkeklerle yaşanan gayri resmi ilişkiler, gizli buluşmalar, evli olduğu bilindiği halde sürdürülen aşklar gibi aykırı durumlar Erol romanlarında aykırı değildir. Türk kültür yapısına çok uymayan bu davranışlar Erol romanlarında karakterlerin birey olarak olgunlaşması için birer basamak gibi algılanır.

Eserlerinde hayatına dair göstergeler bulunduğu için Safiye Erol romanlarının otobiyografik izler taşıdığı söylenebilir. Diğer taraftan aşk, kişilik-anlayış çatışmaları, bakış açısındaki farklılıklar, tarih, medeniyet, kültür, kuşak gibi konuları ele alan yazar bu konuları işlerken problemler üzerinde sorgulayıcı bir tavır da geliştirir. Bu tavırların zenginleştirdiği temalar devrin kıyafet devrimi başta olmak üzere sosyal yapıya dair kadınsal değişimleri görmemiz açısından kaynak niteliği gösterir. Aynı tema ve değişimlerin görülebildiği Safiye Erol romanları birbirinin devamı ve de tamamlayıcısı gibidir. Dolayısıyla Erol romanlarında sosyal hayatı meydana getiren kültürel ve insani katmanlar yazarın kimliğine dair ipuçları taşımaktadır.

Psikoloji biliminin edebiyatla ilişkisinin günümüzdeki değeri de göz önüne alınınca Safiye Erol romanlarının sadece felsefi, dini, sosyal, kültürel ve siyasal bir dünyanın kapılarını açmadığı, aynı zamanda insan ruhunun dolambaçlı yollarına ışık tuttuğu görülür. Zira Erol romanları aşk, utanç, kıskançlık, özlem, sevgi gibi duyguların ortaya çıkmasında etkili olan yaşanmışlıklara da haizdir. Yazar bu yolla toplum ve ailenin duygu ve düşün dünyasındaki etkilerini derin bir şekilde çözümlenmektedir.

Erol, eserlerinde bireyin olgunlaşması için aşkı gerekli görür. Aşkı kişilerinin yaşantısına yön vermede kullanır. Aynı zamanda din eğitimi birey ve toplumun erdemliliğinde vazgeçilmez olarak görür. Sonuç olarak kadın merkezli olaylarda aşkı konu edinen Safiye Erol aşkı ve kadını bir bayan hassasiyeti ile ortaya koyması oldukça etkilidir, ancak yazarın toplumsal ve dini kabul noktasında eleştiriye açık bir yönünün olduğu da unutulmamalıdır.

Safiye Erol'da kadın mefhumuyla ilgili şunu söylemek de mümkündür; her ne kadar Erol'un kadın karakterleri toplum nazarında çok olumlu karşılanacak izlekler oluşturmasa da dönemsel birey değişimleri açısından sosyolojik kırıntılar barındırır. Bu anlamda sosyolojik araştırma yapmak isteyenlerin başvurabilecekleri kurmaca metinler olan edebi eserlerin yabana atılmaması gerekir. Aynı şekilde Safiye Erol'un kurmaca metinleri de yakın döneme ışık tutabilecek kadın ağırlıklı metinler olması ve kadın-erkek ilişkilerinden toplumsal yapıya kadar derin bağlantıları içermesi noktasında önemli veriler sunar.

Kaynaklar

- Altındal, Aytunç (2003), *Türkiye'de Kadın*. İstanbul, Alfa Basım Yayın.
- Kandemir, Feridun (1949), *Edebiyat Alemi Mecmuası*. 28 Temmuz, s.15.
- Erol, Safiye (2002), "Aşk Arifesi Makaleler", *Kubbealtı Neşriyat*, Nisan, s. 426.
- Taşkıran, Tezer (1973), *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk kadın hakları*. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Yay., Ankara.
- Tuna, Semiha (2009), "Kadın sorunları araştırma ve uygulama merkezi". *fe dergisi*, 1/1 s.20-29, Ankara Üniversitesi, 27 Ağustos (url:<http://cins.ankara.edu.tr/tuna.html>).
- Yardı, M. Nuri (2003), *Safiye Erol Kitabı*. İstanbul: Bensen Yayınları.
- Gönderim Tarihi: 09.11.2016   Kabul Tarihi: 02.03.2017